

DIES IRAE CA ELEMENT CENTRAL AL DRAMATURGIEI SONATEI PENTRU PIAN OP. 13 DE NIKOLAI MIASKOVSKI

DIES IRAE AS CENTRAL DRAMATURGICAL ELEMENT IN NIKOLAI MYASKOVSKY'S PIANO SONATA OP. 13

XENIA STOLEARCIUC,

doctorandă,

Academia de Muzică, Teatru și Arte Plastice

În articolul de față se examinează problemele tratării genului de sonată pentru pian în creația lui Nikolai Miaskovski din perspectiva dramaturgiei muzicale. O atenție deosebită se acordă exploatării temei Dies Irae în calitate de simbol muzical în realizarea ideii programatice a sonatei. Sunt depistate particularitățile de bază sugestiv-intonative, stilistice, funcțional-dramaturgice ale simbolului dat, precum și rolul acestora în formarea concepției tragice a întregii creații. Concluziile demonstrează înalta valoare a sonatei, atât pentru creația lui N. Miaskovski și cristalizarea stilului său pianistic inedit, cât și pentru întreaga moștenire muzicală pianistică a sec.XX.

Cuvinte-cheie: Nikolai Miaskovski, Dies Irae, sonata pentru pian, dramaturgie muzicală, tematism, formă

The present article examines the interpretation of the Piano Sonata genre (as part of Nikolai Myaskovsky's musical legacy) in terms of musical dramaturgy. Particular attention is given to the use of the Dies Irae Theme as a musical symbol in creating the programmatic idea of the Sonata op. 13. The author identifies the main suggestive-intonative, stylistic and functional-dramaturgical particularities of the given symbol, along with their role in the formation of the tragic concept of the entire work. The conclusions prove this Sonata's high value – both for N. Myaskovsky's works and the crystallization of his unique pianistic style – and also for the entire piano legacy of the XXth century.

Keywords: Nikolai Myaskovsky, Dies Irae, Piano Sonata, musical dramaturgy, thematism, form

Nikolai Miaskovski se clasează printre acei compozitori ruși, care după opinia lui A. Khachaturian, au „trasat o punte” între clasicism și contemporaneitate. Autor al 27 de simfonii, unui număr impunător de lucrări de cameră vocale și instrumentale, numeroase opusuri pentru pian, N. Miaskovski a propagat în creația sa perpetue valori spirituale și idealuri mărețe. Opera sa, fundamentată pe reunirea tradițiilor clasice și romantice a avansat în conformitate cu noile orientări stilistice și tendințe ale artei muzicale contemporane.

N. Miaskovski a sesizat cu o deosebită subtilitate conexiunea dintre epoci, continuitatea proceselor în cultura muzicală, fapt ce a determinat interesul autorului față de imaginile, ideile și temele abordate de către artiștii de totdeauna precum și predilecția pentru exploatarea unor simboluri muzicale, definite prin semantism constant. Printre aceste simboluri se plasează cu certitudine secvența medievală *Dies*

*Irae*¹, care a servit drept sursă de inspirație pentru numeroși autori. N. Miaskovski apelează la această sursă în *Sonata pentru pian op.13, Nr.2* (1912) și *Simfonia Nr. 6* (1924). În ambele cazuri, această temă poartă o sugestie fatală în antiteză cu imaginile lirice și cele dramatice. Studiul de față își propune drept obiectiv determinarea particularităților de exploatare a secvenței *Dies Irae* în *Sonata pentru pian op.13* de N. Miaskovski. Cu acest scop este realizată analiza concepției intonațional-tematice a creației.

Sonata pentru pian op.13 face parte din creațiile semnate în perioada anilor 1909-1914, despre care V. Kunin relatează: „Coloritul creațiilor sale ce au precedat perioadei revoluționare, e unul tragic, riguros, aproape lugubru. Însă, o mare emoție agitată și o sinceritate uluitoare ce definesc această muzică, fascinează ascultătorii și în prezent” [1, p. 6]. În acest context, deosebit de relevantă este opinia cercetătoarei E. Dolinskaia, care afirmă: „În dramele muzical-psihologice ale lui Miaskovski, printre care se situează Simfoniile a doua și a treia, *Sonata a doua* și poemul *Alastor*, nu există loc pentru o negare pesimistă a vieții, pasivitate și lipsă de voință. Patosul, patetismul de care sunt pătrunse aceste creații, redau trăirile tragice ale personalității remarcabile, întruchipează puterea spirituală a individului” [2, p. 35].

Sonata începe cu o introducere lentă, care zugrăvește o lume a emoțiilor rebele și creează atmosfera tragicului profund, marcată de resemnarea inevitabilă în fața destinului. Caracterul năvalnic al introducerii relevat de dezlănțuirea apelurilor imperative ale acordurilor disonante, expresivitatea cărora este intensificată de coloritul lugubru al tonalității *h-moll* și tensiunea interioară creată prin intermediul succedării subite a pauzelor-suspine, anticipează sentimentul de neliniște intensă în fața catastrofei fatale (exemplul 1). Încheierea compartimentului introductiv este tratată în forma unui monolog instrumental, bazat pe intonațiile interogației romantice.

Începutul expoziției se distinge prin contrast considerabil. Remarca autorului *allegro affanato* relevă caracterul agitat, tumultuos al temei principale, ce se manifestă cu o deosebită pregnanță prin înlănțuirea motivelor scurte și impulsive, amplificată de figurațiile cromatizate ale acompaniamentului (exemplul 2). Baza tematică a temei principale derivă din intonațiile interogative ale monologului introductiv, astfel, continuând linia tragico-patetică a discursului muzical. Transformările facturale ale materialului muzical în registrul grav, oferă temei o maximă expresivitate dramatică și un caracter sinistru. Trecerea către sfera temei secundare se realizează treptat. Astfel, tensiunea și agitația fundalului muzical creată de acompaniament se păstrează, însă prin „șiroaiele” neîncetate ale figurațiilor ornamentale străbat elementele intonative ale unei teme noi (exemplul 3).

Exemplul 1

N. Miaskovski

Sonata pentru pian op.13, introducere

1 Cele mai timpurii mențiuni cu privire la apariția secvenței *Dies Irae* datează din sec. XII, varianta finală a textului atribuindu-se lui Tommaso da Celano (călugăr din Ordinul Franciscan, poet și scriitor italian al sec. XIII). Este una dintre cele 5 secvențe „epurate” la Conciliul de La Trento (1545–1563) prin urmare devenind parte componentă a *missei da requiem*. Originile melodice populare, sobrietatea și expresivitatea tragică ale cântului medieval *Dies Irae* alături de sugestia lăuntric-misterioasă, au determinat valorificarea lui frecventă în creațiile compozitorilor romantici, iar mai târziu, în creația autorilor contemporani.

Exemplul 2

N. Miaskovski
Sonata pentru pian op.13, T.P.

Pătrunsă de un lirism copleșitor și melancolie senină, această temă se caracterizează printr-un desen melodic arcuit și se apropie stilistic de lirica romantică a sec. XIX, fapt relevat atât prin împletirea melodiei în factura figurațională a acompaniamentului, cât și prin evidențierea coloristică a unor sunete aparte.

Tratarea temei concluzive reprezintă un interes deosebit prin conflictul accentuat față de celelalte sfere de imagini ale creației. Anume aici autorul apelează la tematismul secvenței medievale *Dies Irae*, aceasta din urmă fiind introdusă în *Sonată* în calitate de imagine dramatică exhaustivă, finisată, întrupând o uriașă forță devastatoare (exemplul 4). Caracterul nestăvilit al acordurilor, ce răsună ca niște „clopote de alarmă” pe fundalul tensionat al figurației *ostinato* în bas, menținute pe punctul de orgă în tonalitatea dominantei, generează o senzație de deznădejde cumplită și apropiere a sfârșitului implacabil.

Exemplul 3

N. Miaskovski
Sonata pentru pian op.13, T.S.

Exemplul 4

N. Miaskovski
Sonata pentru pian op.13, T.C.

O legătură scurtă bazată pe intonațiile recitativului-monolog din introducere pregătește prima fază a tratării. Întreaga compoziție a tratării este organizată după principiul coliziunii conflictuale proeminente a temelor și imaginilor de bază ale creației. Pe parcursul primei faze *Allegro con moto e tenebroso*, tema principală, interacționând cu imaginile malefice, capătă un caracter sarcastic cu nuanță de grotesc. Sarcasmul și ironia afurisită ce se regăsesc în fiecare motiv al temei sunt intensificate prin sonoritatea de „talangă” a temei *Dies Irae*, prezentate în registrul grav (exemplul 5).

A doua fază a tratării *L'istesso tempo* se bazează pe metamorfozele intonaționale, imagistice și facturale ale temei *Dies Irae*. Întru realizarea acestor metamorfoze, autorul recurge la procedeele și tehnicile caracteristice manierei romantice de scriitură, în special la figurațiile arpegiate lisztiene, factura „vibrantă” precum și nuanțarea coloristică a registrului acut (exemplul 6).

Exemplul 5

N. Miaskovski
Sonata pentru pian op.13
Tratarea, faza 1

Exemplul 6

N. Miaskovski
Sonata pentru pian op.13
Tratarea, faza2

Suportând modificări radicale, aspectul temei *Dies Irae* capătă o frumusețe seducătoare, voluptoasă. În această nouă ipostază, tema contrastează profund cu intonațiile imperative ale motivelor scurte, desprinse din tematismul temei secundare. Faza finală a tratării *festivamente, ma in tempo* este marcată de predominarea materialului temei secundare în versiune ritmic-augmentată. Imaginea lirică și luminoasă a temei, în varianta ei inițială, se supune aici unei transformări definitive datorită expunerii în octavă în cele două registre (exemplul 7).

Conflictul tragic, reliefat pe parcursul tratării așa și rămâne nesoluționat. Autorul introduce repriza în momentul apogeului emoțional al culminației. Nu întâmplător, pentru desfășurarea reprizei este aleasă tonalitatea subdominantei — caracterul său instabil lasă o impresie a acțiunii neîncetate și nefinisate, pregătind astfel desfășurarea ulterioară a evenimentelor în coda creației.

Exemplul 7

N. Miaskovski

Sonata pentru pian op.13

Tratarea, faza finală

Coda creației, care îndeplinește funcția unei tratări adiționale, conține trei compartimente. Primul compartiment, scris în formă de *fugato* se construiește pe interacțiunea temelor principală și secundară, care creează o imagine malefică, plină de sarcasm (exemplul 8).

Exemplul 8

N. Miaskovski

Sonata pentru pian op. 13

Coda, compart. 1

În al doilea compartiment, tema principală tratată în formă de figurații *staccato*, devine subordonată apelorilor mânioase ale temeii *Dies Irae*, expuse în bas (exemplul 9).

Caracterul detașat al temeii secundare prezentat prin înălțuirea secvență a motivelor corale *staccato*, accentuează culminația centrală a întregii creații, prezentate în compartimentul final al codei *Allegro disperato*. Aici discursul muzical atinge apogeul maxim al tensiunii, ce se datorează expunerii temeii principale în bas, dublate în octavă alături de „cascadele” sextelor paralele în registrul acut (exemplul 10).

Sonata se încheie prin „dangătul” furios al intonațiilor inițiale ale temeii *Dies Irae*, care relevă un sentiment de dezolare profundă.

Exemplul 9

N. Miaskovski

Sonata pentru pian op.13

Coda, compart.2

The image shows two systems of musical notation for a piano piece. The first system is marked "Più mosso" and contains several triplet markings in both the treble and bass staves. The second system continues the piece with a more rhythmic, staccato texture, featuring eighth notes and chords.

Exemplul 10

N. Miaskovski

Sonata pentru pian op.13

Coda, compart. final

The image shows two systems of musical notation for a piano piece. The first system is marked "Allegro disperato" and features a very loud "fff" dynamic. The second system continues the piece with a complex, multi-layered texture, featuring many notes and chords in both hands.

Așadar, analiza proceselor tematice în *Sonata pentru pian op.13* de N. Miaskovski demonstrează rolul decisiv al temei *Dies Irae* în concepția dramaturgică a creației. Fiind introdusă în compartimentul final al expoziției în calitate de o imagine malefică, devastatoare, simbol al inevitabilului tragic, această temă a determinat derularea ulterioară a „proceselor” intonaționale ale creației. În organizarea tematică a *Sonatei* ea a devenit un element esențial, o axă de sprijin în jurul căreia au fost structurate celelalte elemente ale sistemului intonațional-tematic.

Prin concepția sa artistică inedită, forma monumentală de tip poem, tipul dramaturgiei bazat pe contrastul imaginilor sonore, *Sonata pentru pian op.13* de N. Miaskovski este una deosebit de reprezentativă atât pentru cristalizarea stilului pianistic al compozitorului, cât și pentru întreaga moștenire muzicală pianistică a sec. XX.

Referințe bibliografice

1. КУНИН, В. *Н.Я.Мяковский*. Москва: Советский композитор, 1981. 192 с.
2. ДОЛИНСКАЯ, Е. *Фортепианное творчество Н.Я.Мяковского*. Москва: Советский композитор, 1980. 208 с.